[illegible]

लिम्बू वर्णमाला

सुनिल थेगुवा

प्रकाशक :

इसाई लिम्बू साहित्य संघ नेपाल

इटहरी, सुनसरी

प्रकाशक : इसाई लिम्बू साहित्य संघ नेपाल
Isai Limbu Literature Association Nepal
इटहरी, सुनसरी ☎ ५५८३१५५

ISBN 978-9937-8205-1-6
पहिलो संस्करण : २०७२
प्रति : १०००

लेखक : सुनिल थेगुवा

सम्पादन : तेज आवजुङ्गो

© : लेखकमा

मुल्य : रु. ५०/-

समर्पण

जसलाई आफ्नो भाषा प्रति मोह

र

तृष्णा छ,

उसै प्रति श्रद्धा समर्पण गर्दछु ।

पुस्तकको बारेमा

यो वर्णमाला विशेषगरी नेपालीभाषामा साक्षर भएका, लिपि सिक्न चाहने लिम्बू तर लिम्बू भाषा बोल्न जान्ने र नजान्नेहरूका लागि तयार पारिएको स्वध्ययन पुस्तक हो । यसका साथै लिम्बू भाषा र लिपि सिक्न चाहने गैर लिम्बूहरूले सामान्य लिम्बू शब्द सिक्न अन्यन्तै उपयोगी हुनेछ । अझ धेरै जान्न चाहनेका लागि केही उपयोगी हुन सक्नेछ । पाठकले आफैं पढेर लिम्बू अक्षर सिक्नु सक्नु नै यो पुस्तकको मुख्य विशेषता हो ।

चित्रबाटै पनि लिम्बू भाषा, देवनागरी लिम्बू तथा लिपि सिक्न मद्दत पुग्नेछ । पुस्तकमा वर्णबाट निर्मित शब्द, शब्दसँग मेलखाने चित्र र चित्रको देवनागरी लिम्बूमा अनुवाद गरि त्यसको अर्थ समेत राखिएका छन् । जुन प्रकारको देवनागरी अनुवादले गर्दा सिक्न अझ सजिलो हुनेछ । साधारणतया: वर्णहरू जानेसकेपछि क्रमश: मात्रा, संयुक्ताक्षर, अंक, संख्याको ज्ञान र विराम चिन्हहरूका बारेमा ज्ञान लिन सकिनेछ । मुख्यत: देवनागरी लिम्बू र लिम्बू लिपिको लेखनशैलीका बारेमा मुक्फ़ेङ् र के:म्फ़ेङ्का उदाहरणहरू नेपाली अनुवाद सहित प्रस्तुत गरिएको छ । पुस्तकको अन्ततिर केही आधारभूत शब्दहरू पाइन्छन भने केही सामान्य व्याकरण समेत राखिएको छ ।

यस पुस्तकमा राखिएका शब्दसँग मेल खाने चित्रहरू लगायत अन्य कमि कमजोरीहरू अवश्य औल्याईदिनु भएमा आवश्यक सुधार गर्न सहयोग पुग्नेछ । तपाईको सल्लाह, सुझाव र प्रतिक्रियाले अवश्य सुधार गर्न मद्दत मिल्नेछ ।

– लेखक

suniltheguba@gmail.com

धन्यवाद ज्ञापन

यस पुस्तक तयार गर्न अघि इल्ला नेपाल (Isai Limbu Literature Association Nepal) मा लिम्बू लिपि कक्षा (Limbu Script Class) को सहजकर्ता भएको बखत देखि नै शुद्धाशुद्धि, लिम्बू वर्ण विन्यास र हिज्जे सम्बन्धमा जानकारी दिई नै रहनुहुने साथै भाषा सम्पादन गर्नुहुने मेरा आरणीय दाई तेज आवजुङ्गो ज्यूलाई कुइटेल कुइटेल धन्यवाद दिन चाहन्छु । सधैं उत्साह दिनु हुने सन्तमान लावती, दल बहादुर लिम्बू, यम राज बेघा र सुशील सुब्बा उहाँहरूलाइ हृदयदेखि नै धन्यवाद दिन चाहन्छु । लेख्नु पर्छभन्ने प्रेरणा दिनु हुने स्व.गहर सिं 'उदासी' फुरुम्बो ज्यूलाई सम्झना गर्दछु । बिशेष गरेर इल्ला नेपालका सम्पूर्ण समितिहरूलाई धन्यवाद, ताकि उहाँहरूले नै भाषामा काम गर्ने मौका प्रदान गर्नुभयो ।

पुस्तक प्रकाशन गर्नमा सल्लाह सुझाव दिनुहुने महानुभावहरूलाई धन्यवाद नदिइ रहन सक्दिन । साथै श्रीमती निलु सुब्बा जसको पारिवारिक सहयोगबाट पुस्तक तयार भएको छ । अन्त्यमा पुस्तक प्रकाशक इसाई लिम्बु साहित्य संघ नेपाल (ILLA NEPAL) प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

सुनिल थेगुवा

ᤁᤢᤎᤰ ᤛᤰ (कुधक् सक्) व्यञ्जन वर्ण

ᤁ क	ᤂ ख	ᤃ ग	ᤄ घ	ᤅ ङ
ᤆ च	ᤇ छ	ᤈ ज		
ᤋ त	ᤌ थ	ᤍ द	ᤎ ध	ᤏ न
ᤐ प	ᤑ फ	ᤒ ब	ᤓ भ	ᤔ म
ᤕ य	ᤖ र	ᤗ ल	ᤘ व	
ᤛ स	ᤜ ह			

ᤁᤢᤒᤢᤱ ᤛᤳ (कुबुङ् सक्) स्वर वर्ण

ᤀ अ	ᤀᤠ आ	ᤀᤡ इ
ᤀᤢ उ	ᤀᤣ ए	ᤀᤤ ऐ
ᤀᤥ ओ	ᤀᤦ औ	ᤀᤧ ए़

ᤁᤢᤒᤢᤱ ᤛᤰ (कुबुङ् सक्) स्वर वर्ण

ᤀ

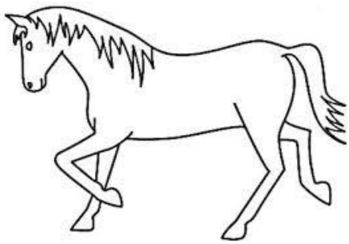

ᤀᤴ
अन्
घोडा

ᤀᤠ

ᤀᤠᤶᤒᤧ
आम्बे
आँप

ᤀᤡ

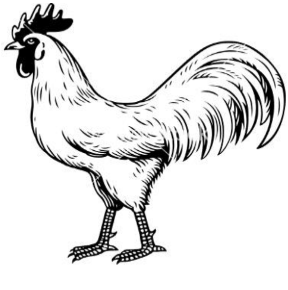

ᤀᤡᤱᤘᤠ
इङ्वा
भाले

ᤀᤢ

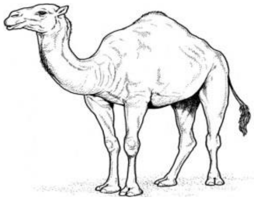

ᤀᤢᤔᤣ

उमे

ऊट

ᤀᤣ

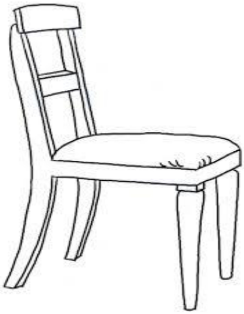

ᤀᤣ᤺ᤁᤏᤠ᤺ᤶᤖᤣ,

एःक्नाःम्भे

कुर्सी

ᤀᤤ

ᤀᤤᤏᤠ

ऐना

ᤀᤥ

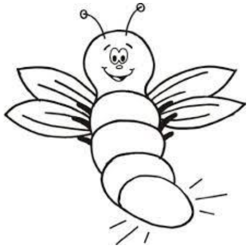

ᤀᤥᤎᤡᤱᤃᤠ

ओधिङ्गा

जूनकीरी

ᤀᤦ

ᤀᤦ

औ

ᤀᤧ

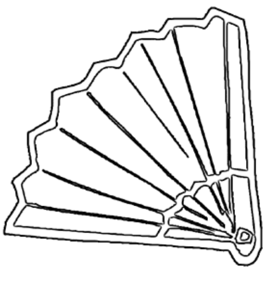

ᤀᤧᤵᤗᤥᤓᤠ,

एप्लाभे?

पङ्खा

ᤁᤢᤎᤰ ᤛᤰ (कुधक् सक्) व्यञ्जन वर्ण

ᤁ

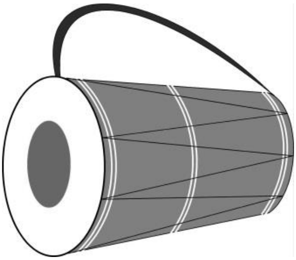

ᤁᤣ
के
च्याब्रुङ्

ᤂ

ᤂᤵᤐᤩᤠ
खप्प्या
भाँडा

ᤃ

ᤐᤠᤱᤃᤣᤗᤥ᥅
पाङ्गेलो?
खेलौना

ᤄ

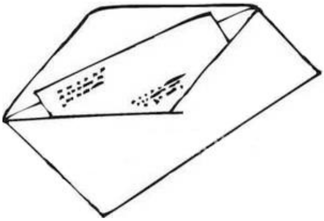

ᤛᤰᤡᤱᤄᤱ

सक्इङ्घङ्

चिठी

ᤅ

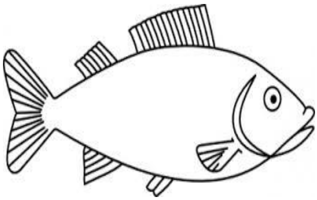

ᤅᤠ

ङा

माछा

ᤆ

ᤆᤣ᤺ᤑᤣ᤹ᤶᤒᤠ

चे़फेंःम्बा

पुतली

ᤇ

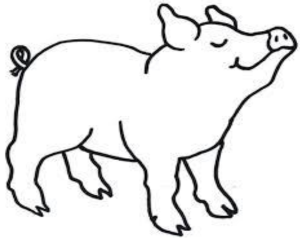

ᤑᤠᤰᤗᤣ᤺ᤳ᤻ᤇᤠ

फाक्लेःत्छा

सुँगुरको पाठा

ᤈ

ᤏᤣ᤺ᤴᤈᤠᤱ

नेःन्जङ्

सिउर

ᤋ

ᤋᤠ᤺ᤴᤍᤡ/ᤋᤠ᤺ᤳ᤻ᤋᤡ

तःन्दि / तःत्ति

बन्चरो

ᤌ

ᤌᤒᤣ᤺ᤴ/ᤌᤖᤣ᤹,

थबेःन्/थरेʔ

लिस्नु

ᤔ

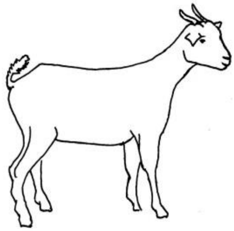

ᤔᤣ᤺ᤴᤍᤠᤰ

मेःन्दाक्

बाख्रा

ᤗ

ᤗᤠᤶᤎᤣ᤺ᤳ

लाम्धेःत्

ढोका

ᤏ

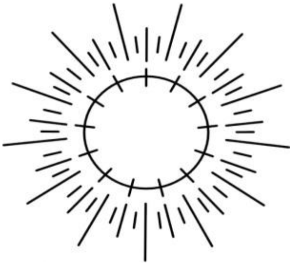

ᤏᤠᤶ
नाम्
घाम

ᤐ

ᤐᤧᤰᤁᤱ
पे़क्कङ्
जुरेली

ᤑ

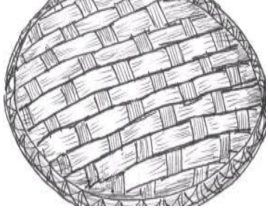

ᤑᤀᤧ᤺ᤳ
फएःत्
नाङ्लो

ᤒ

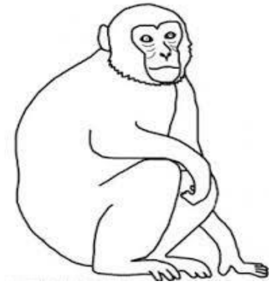

ᤛᤒᤠ

सबा

बादर

ᤓ

ᤗᤢᤶᤓᤢ᤹

लुम्भुʔ

थुन्से

ᤔ

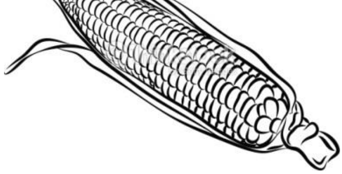

ᤔᤠ᤺ᤰᤁᤡ

माःक्कि

मकै

ᤕ

ᤕᤠᤰᤁᤥ᤺ᤒᤠ

याक्कोʔबा

फर्सी

ᤔ

ᤔᤢᤖᤠ

मुरा

मुख

ᤗ

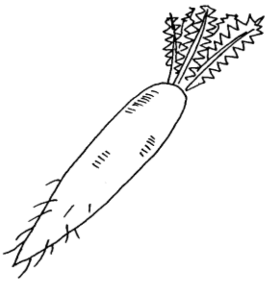

ᤗᤠᤓᤰ

लाभक्

मुला

ᤘ

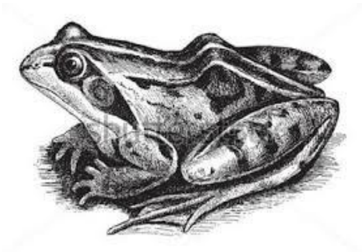

ᤘᤠᤖᤢ᤺ᤰ

वारुःक्

पाहा

ᤛ

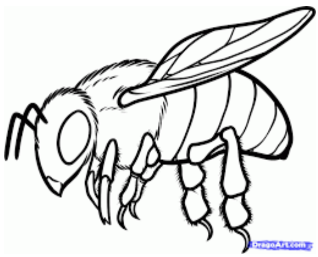

ᤛᤰᤘᤠ

सक्वा

मौरी

ᤜ

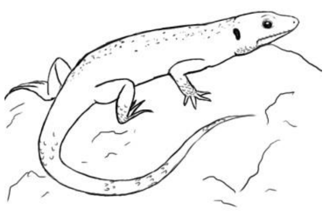

ᤜᤴᤍᤡᤃᤥ᤺ᤰ

हन्दिगोःक्

छेपारो

ᤔᤠᤳᤖᤠ मात्रा

ᤁ	ᤁᤠ	ᤁᤡ	ᤁᤢ	ᤁᤣ	ᤁᤤ	ᤁᤥ	ᤁᤦ	ᤁᤧ
क	का	कि	कु	के	कै	को	कौ	के़
ᤂ	ᤂᤠ	ᤂᤡ	ᤂᤢ	ᤂᤣ	ᤂᤤ	ᤂᤥ	ᤂᤦ	ᤂᤧ
ख	खा	खि	खु	खे	खै	खो	खौ	खे़
ᤃ	ᤃᤠ	ᤃᤡ	ᤃᤢ	ᤃᤣ	ᤃᤤ	ᤃᤥ	ᤃᤦ	ᤃᤧ
ग	गा	गि	गु	गे	गै	गो	गौ	गे़
ᤄ	ᤄᤠ	ᤄᤡ	ᤄᤢ	ᤄᤣ	ᤄᤤ	ᤄᤥ	ᤄᤦ	ᤄᤧ
घ	घा	घि	घु	घे	घै	घो	घौ	घे़
ᤆ	ᤆᤠ	ᤆᤡ	ᤆᤢ	ᤆᤣ	ᤆᤤ	ᤆᤥ	ᤆᤦ	ᤆᤧ
च	चा	चि	चु	चे	चै	चो	चौ	चे़
ᤋ	ᤋᤠ	ᤋᤡ	ᤋᤢ	ᤋᤣ	ᤋᤤ	ᤋᤥ	ᤋᤦ	ᤋᤧ
त	ता	ति	तु	ते	तै	तो	तौ	ते़
ᤐ	ᤐᤠ	ᤐᤡ	ᤐᤢ	ᤐᤣ	ᤐᤤ	ᤐᤥ	ᤐᤦ	ᤐᤧ
प	पा	पि	पु	पे	पै	पो	पौ	पे़
ᤔ	ᤔᤠ	ᤔᤡ	ᤔᤢ	ᤔᤣ	ᤔᤤ	ᤔᤥ	ᤔᤦ	ᤔᤧ
म	मा	मि	मु	मे	मै	मो	मौ	मे़
ᤜ	ᤜᤠ	ᤜᤡ	ᤜᤢ	ᤜᤣ	ᤜᤤ	ᤜᤥ	ᤜᤦ	ᤜᤧ
ह	हा	हि	हु	हे	है	हो	हौ	हे़

ᤛᤧᤰᤋᤵᤖᤧᤴ ᤕᤰ (संयुक्ताक्षर)

ᤁ = ᤰ	ᤁᤰ	कक्	**भारी**
ᤅ = ᤱ	ᤑᤢᤱ	फुङ्	**फूल**
ᤋ = ᤳ	ᤋᤧᤳᤗᤠ	तेत्ला	**पात**
ᤏ = ᤴ	ᤑ᤺ᤴ	फःन्	**असिना**
ᤐ = ᤵ	ᤗᤠᤵ	लाप्	**पखेटा**
ᤔ = ᤶ	ᤋᤡᤶᤔᤰ	तिम्मक्	**बन्दुक**
ᤖ = ᤷ	ᤘᤷᤃᤠ᤺ᤱ	वर्गाःङ्	**खोङ्गी**
ᤗ = ᤸ	ᤘᤠᤫᤧᤸᤗᤧᤱ	वाभेल्लेङ्	**छाल**

***नोटः** अन्य वर्णहरू वाक्यमा आएको खण्डमा सई (_) (हलन्त्) दिएर संयुक्ताक्षर बनाउन सकिन्छ । जस्तैः ᤁ᤻ᤕᤧ᥄ ᤔ᤻ᤍᤧ᥄ ᤛ᤻ᤔ᤻ᤍ᤻ᤁ᥅**

ᤒ᤺ᤠᤍᤱ ᤔᤠᤸ (व्यञ्जन संयोग)

ᤕ = ᤩ

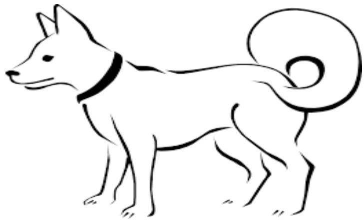

ᤂᤩᤠᤒᤠ (ख्याबा) **कुकुर**

ᤖ = ᤪ

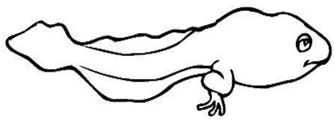

ᤂᤧ᤺ᤰᤁᤪᤰ (खे़ःक्रक्) **चेपागाडा**

ᤘ = ᤫ

ᤛᤫᤠᤃᤧ᤺ᤵ (स्वागेःप्) **औंठी**

ᤀᤣ (ए) एकार र ᤀᤧ (ए़) पे़चको फरक

एकार (ए) र पे़च (ए़) देवनागरी लिम्बूमा झण्डै उस्तै देखिएता पनि यी दुई लिम्बू लिपिका फरक-फरक वर्णहरू हुन् । यी दुवैलाई पहिचान नगरिएको खण्डमा शब्दले गलत अर्थ दिन पुग्छ । त्यसैले केही उदाहरणहरू तल हेरौं ।

ᤀᤣ (ए) एकार			ᤀᤧ (ए़) पे़च		
ᤐᤣ	(पे)	**गयो**	ᤐᤧ	(पे़)	**उड्छ**
ᤌᤣ	(थे)	**के**	ᤌᤧ	(थे़)	**चोया**
ᤗᤣ᤺ᤵᤔᤠ	(लेःप्मा)	**रोप्नु**	ᤗᤧ᤺ᤵᤔᤠ	(ले़ःप्मा)	**छेक्नु (काटेर)**
ᤁᤣᤒᤠ	(केबा)	**बाघ**	ᤁᤧᤒᤠ	(के़बा)	**लाटो**

ᤁᤢᤛᤣ᤺ᤰ ᤛᤰ (कुसेःक् सक्) उपचिन्ह

लिम्बू भाषालाई नै प्रतिनिधित्व गर्ने चिन्ह पनि भनिन्छ । तिनीहरूका बारेमा तल बिस्तृत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

लिम्बू लिपि लेखन	देवनागरी लिम्बू लेखन
᤹ = ᤔᤢᤰᤑᤧᤱ	ॽ = मुक्फ्रेङ

कण्ठ्य स्पर्श (glottal stop) **भनिन्छ**

लिम्बू लिपि	देवनागरी लिम्बू	अर्थ	लिम्बू लिपि	देवनागरी लिम्बू	अर्थ
ᤁᤠᤔᤠ	(कामा)	**बास्नु**	ᤁᤠ᤹ᤔᤠ	(काॽमा)	**चर्कनु**
ᤂᤠᤔᤠ	(खामा)	**अघाउनु**	ᤂᤠ᤹ᤔᤠ	(खाॽमा)	**खुवाउनु (चपाएर)**
ᤆᤠᤔᤠ	(चामा)	**खानु**	ᤆᤠ᤹ᤔᤠ	(चाॽमा)	**ताप्नु**
ᤋᤠᤔᤠ	(तामा)	**आउनु**	ᤋᤠ᤹ᤔᤠ	(ताॽमा)	**टाँड पार्नु**
ᤏᤠᤔᤠ	(नामा)	**थाक्नु**	ᤏᤠ᤹ᤔᤠ	(नाॽमा)	**त्याग्नु**
ᤛᤠᤔᤠ	(सामा)	**गहना**	ᤛᤠ᤹ᤔᤠ	(साॽमा)	**चाख्नु**

लिम्बू लिपि लेखन	**देवनागरी लिम्बू लेखन**
᤺ = ᤁ᤺ᤣᤶᤑᤪᤣᤅ	ः = केःम्फ्रेङ

दीर्घ उच्चारण (Vowel length) **भनिन्छ । यो चिन्ह प्रयोग भएका वर्णको ध्वनि लामो उच्चारण जस्तो सुनिन्छ ।**

लिम्बू लिपि	देवनागरी लिम्बू	अर्थ	लिम्बू लिपि	देवनागरी लिम्बू	अर्थ
ᤁᤰᤔᤠ	(काक्मा)	**चर्कनु**	ᤁ᤺ᤰᤔᤠ	(काःक्मा)	**नाघ्नु**
ᤂᤰᤔᤠ	(खाक्मा)	**जम्नु**	ᤂ᤺ᤰᤔᤠ	(खाःक्मा)	**चोइटिनु**
ᤆᤰᤔᤠ	(चाक्मा)	**लगाइदिनु**	ᤆ᤺ᤰᤔᤠ	(चाःक्मा)	**पौडिनु**
ᤋᤰᤔᤠ	(ताक्मा)	**जम्नु**	ᤋ᤺ᤰᤔᤠ	(ताःक्मा)	**थाप्नु**
ᤏᤰᤔᤠ	(नाक्मा)	**झुक्किनु**	ᤏ᤺ᤰᤔᤠ	(नाःक्मा)	**माग्नु**
ᤑᤰᤔᤠ	(फाक्मा)	**पट्याउनु**	ᤑ᤺ᤰᤔᤠ	(फाःक्मा)	**गर्न दिनु**
ᤛᤰᤔᤠ	(साक्मा)	**थुन्नु**	ᤛ᤺ᤰᤔᤠ	(साःक्मा)	**केलाउनु**

ᤕᤧᤰ ᤔᤡᤱᤜᤠ᤻, (ये़न् मिङ्हा॒) बारका नामहरू

लिम्बू लिपि	देवनागरी लिम्बू	नेपाली
ᤋᤧ᤺ᤏᤧ᤺ᤒᤠ	ते़ने़बा	**आइतबार**
ᤇᤨᤖᤠᤒᤠ	फोराबा	**सोमबार**
ᤔᤡᤳᤜᤠᤱᤒᤠ	मिक्हाङ्बा	**मंगलबार**
ᤂᤧ᤺ᤳᤛᤢᤒᤠ	खे़क्सुबा	**बुधबार**
ᤁᤢᤖᤢᤵᤐᤠ	कुरुप्पा	**बिहिबार**
ᤇᤛᤢ᤹ᤵᤐᤠ	फसुःप्पा	**शुक्रबार**
ᤛᤧ᤺ᤰᤆᤧ᤺ᤱᤒᤠ	से़न्छे़ङ्बा	**शनिबार**

ᤗᤠ ᤔᤡᤱᤜᤠ᤹, (ला मिङ्हाऽ) महिनाका नामहरू

लिम्बू लिपि	देवनागरी लिम्बू	नेपाली
ᤁᤰᤑᤧ᤺ᤰᤁᤫᤠ	कक्फ़ेक्वा	**माघ**
ᤛᤠᤵᤑᤧ᤺ᤰᤁᤫᤠ	साप्फ़ेक्वा	**फागुन**
ᤆᤧ᤺ᤖᤧ᤺ᤱᤏᤠᤶ	चे़रे़ङ्नाम्	**चैत्र**
ᤌᤧ᤺ᤖᤧ᤺ᤱᤏᤠᤶ	थे़रे़ङ्नाम्	**बैसाक**
ᤁᤠᤵᤔᤧ᤺ᤵᤐᤠ	काप्मे़प्पा	**जेठ**
ᤌᤰᤔᤧ᤺ᤵᤐᤠ	थक्मे़प्पा	**असार**
ᤛᤡᤛᤧ᤺ᤰᤐᤠ	सिसे़क्पा	**साउन**
ᤌᤧ᤺ᤛᤧ᤺ᤰᤐᤠ	थे़से़क्पा	**भदौ**
ᤛᤡᤛᤧ᤺ᤰᤁᤪᤨ	सिसे़क्क्रो	**असोज**
ᤌᤧ᤺ᤛᤧ᤺ᤰᤁᤪᤨ	थे़से़क्क्रो	**कार्तिक**
ᤛᤧ᤺ᤴᤇᤪᤧ᤺ᤱᤗᤠ	से़न्छ्रे़ङ्ला	**मंसिर**
ᤛᤡᤛᤧ᤺ᤰᤗᤠ	सिसे़क्ला	**पुस**

ᤂᤠᤏᤡᤴ (खानिन्) अंक

᥆ - ०	=	पोःङ्	᥇᥆ - १०	=	थिबोःङ्	᥈᥆ - २०	=	निबोःङ्
᥇ - १	=	थिक्	᥇᥇ - ११	=	थिक् थिक्	᥈᥇ - २१	=	नि थिक्
᥈ - २	=	नेत्	᥇᥈ - १२	=	थिक् नेत्	᥈᥈ - २२	=	नि नेत्
᥉ - ३	=	सुम्	᥇᥉ - १३	=	थिक् सुम्	᥈᥉ - २३	=	नि सुम्
᥊ - ४	=	लि	᥇᥊ - १४	=	थिक् लि	᥈᥊ - २४	=	नि लि
᥋ - ५	=	ङा	᥇᥋ - १५	=	थिक् ङा	᥈᥋ - २५	=	नि ङा
᥌ - ६	=	तुक्	᥇᥌ - १६	=	थिक् तुक्	᥈᥌ - २६	=	नि तुक्
᥍ - ७	=	नु	᥇᥍ - १७	=	थिक् नु	᥈᥍ - २७	=	नि नु
᥎ - ८	=	ये़त्	᥇᥎ - १८	=	थिक् ये़त्	᥈᥎ - २८	=	नि ये़त्
᥏ - ९	=	फाङ्	᥇᥏ - १९	=	थिक् फाङ्	᥈᥏ - २९	=	नि फाङ्

᥉᥆ - ३०	=	सुम्बोःङ्	᥊᥆ - ४०	=	लिबोःङ्	᥋᥆ - ५० डाबोःङ्
᥉᥇ - ३१	=	सुम् थिक्	᥊᥇ - ४१	=	लि थिक्	᥌᥆ - ६० तुक्पोःङ्
᥉᥈ - ३२	=	सुम् नेत्	᥊᥈ - ४२	=	लि नेत्	᥍᥆ - ७० नुबोःङ्
᥉᥉ - ३३	=	सुम् सुम्	᥊᥉ - ४३	=	लि सुम्	᥎᥆ - ८० ये़त्पोःङ्
᥉᥊ - ३४	=	सुम् लि	᥊᥊ - ४४	=	लि लि	᥏᥆ - ९० फाङ्बोःङ्
᥉᥋ - ३५	=	सुम् ङा	᥊᥋ - ४५	=	लि ङा	᥇᥆᥆ - १०० किप् थिक्
᥉᥌ - ३६	=	सुम् तुक्	᥊᥌ - ४६	=	लि तुक्	
᥉᥍ - ३७	=	सुम् नु	᥊᥍ - ४७	=	लि नु	
᥉᥎ - ३८	=	सुम् ये़त्	᥊᥎ - ४८	=	लि ये़त्	
᥉᥏ - ३९	=	सुम् फाङ्	᥊᥏ - ४९	=	लि फाङ्	

ᤛᤡᤱ ᤂᤠᤏᤡᤱ (सिङ् खानिन्) संख्याको ज्ञान

᥇	ᤌᤡᤰ	एक
᥇᥆	ᤌᤡᤒᤥᤱ	दश
᥇᥆᥆	ᤏᤡᤵ	सय
᥇.᥆᥆᥆	ᤜᤧᤈᤡᤱ	हजार
᥇᥆.᥆᥆᥆	ᤜᤧᤈᤡᤱ ᤌᤡᤒᤥᤱ	दश हजार
᥇.᥆᥆.᥆᥆᥆	ᤗᤠᤂᤧ	लाख
᥇᥆.᥆᥆.᥆᥆᥆	ᤗᤠᤂᤧ ᤌᤡᤒᤥᤱ	दश लाख
᥇.᥆᥆.᥆᥆.᥆᥆᥆	ᤁᤥᤍᤡᤱ	करोड
᥇᥆.᥆᥆.᥆᥆.᥆᥆᥆	ᤁᤥᤍᤡ ᤌᤡᤒᤥᤱ	दश करोड
᥇.᥆᥆.᥆᥆.᥆᥆.᥆᥆᥆	ᤀᤵᤍᤡᤱ	अरब
᥇᥆.᥆᥆.᥆᥆.᥆᥆.᥆᥆᥆	ᤀᤵᤍᤡᤱ ᤌᤡᤒᤥᤱ	दश अरब

ᤕᤧᤶᤈᤡᤰ (य़ेम्जिक्) समयको ज्ञान

लिपि	देवनागरी	नेपाली	समय तालिका	
ᤐᤡᤴᤈᤧ᤺ᤰ	पिन्जेःक्	**सेकेन्ड**	**६० सेकेन्ड**	**१ मिनेट**
ᤐᤧᤔᤢᤰ	पेमुक्	**मिनेट**	**६० मिनेट**	**१ घण्टा**
ᤁᤢᤔᤢᤰ	कुमुक्	**घण्टा**	**२४ घण्टा**	**१ दिन**
ᤕᤧᤴ	य़ेन्	**दिन**	**७ दिन**	**१ हप्ता**
ᤕᤧᤳᤏᤠᤶ	य़ेत्नाम्	**हप्ता**	**४ हप्ता**	**१ महिना**
ᤗᤠ	ला	**महिना**	**३० दिन**	**१ महिना**
ᤋᤱᤒᤧ	तङ्बे	**वर्ष**	**१२ महिना**	**१ वर्ष**
ᤋᤱᤃᤵ	तङ्गप्	**दशक**	**१० वर्ष**	**१ दशक**
ᤋᤱᤃᤡᤵ	तङ्गिप्	**शताब्दी**	**१०० वर्ष**	**१ शताब्दी**

ᤕᤣᤰᤜᤠ᤹, (ये़न्हा?) दिनहरू

लिपि	देवनागरी लिम्बू	नेपाली
ᤘᤡᤠ᤺ᤰ	वयाःन्	पाँच दिन अघि
ᤂᤣᤶᤡᤠ᤺ᤰ/ᤂᤣᤶᤡᤣᤰ	खे़म्याःन्	चार दिन अघि
ᤛᤡᤱᤕᤣᤰ	सिङ्ये़न्	अस्तिको दिन
ᤀᤠᤰᤆᤣᤰ/ᤀᤡᤘᤠ/ᤀᤠᤐᤣᤰ	आन्छे़न्	हिजो
ᤀᤣᤰ/ᤀᤠᤀᤡᤰ	ए़न्/आइन्	आज
ᤋᤠ᤺ᤰᤍᤡᤳ	ताःन्दिक्	भोलि
ᤀᤠᤆᤡᤰᤍᤠ᤺ᤰ/ᤀᤠᤆᤡᤰᤍᤠ᤺ᤰ	आछिन्दाःन्	पर्सि
ᤀᤠᤂᤣᤶᤍᤠ᤺ᤰ	आखे़म्दाःन्	पर्सिको भोलिपल्ट
ᤀᤠᤘᤍᤠ᤺ᤰ	आवदाःन्	कानेकोर्सि

ᤛᤡᤃᤧ᤺ᤰ ᤂᤠᤏᤡᤴ (सिगेःक् खानिन्) क्रमसंख्या

लिम्बू	देवनागरी लिम्बू	नेपाली
ᤌᤡᤰᤛᤡᤃᤧ᤺ᤰ	थिक्सिगेःक्	**पहिलो**
ᤏᤡᤛᤡᤃᤧ᤺ᤰ	निसिगेःक्	**दोस्रो**
ᤛᤢᤶᤛᤡᤃᤧ᤺ᤰ	सुम्सिगेःक्	**तेस्रो**
ᤗᤡᤛᤡᤃᤧ᤺ᤰ	लिसिगेःक्	**चौथो**

ᤁᤢᤗᤧᤱ ᤂᤠᤏᤡᤴ (कुले़ङ् खानिन्) आवृत्तिबोधक

ᤌᤡᤰᤗᤧᤱ	थिक्ले़ङ्	**एकपल्ट**
ᤏᤡᤗᤧᤱ	निले़ङ्	**दुईपल्ट**
ᤛᤢᤶᤗᤧᤱ	सुम्ले़ङ्	**तीनपल्ट**
ᤗᤡᤗᤧᤱ	लिले़ङ्	**चारपल्ट**

ᤐᤡᤛᤠᤱ ᤔᤡᤱ (पिसाङ् मिङ्) दिशाको नाम

लिम्बू	देवनागरी लिम्बू	नेपाली
ᤏᤠᤱᤃᤧᤴ/ᤏᤠᤶᤃᤧᤳ	नाङ्गे़न्	**पूर्व**
ᤏᤠᤶᤖᤠ	नाम्धा	**पश्चिम**
ᤌᤠᤱᤃᤧᤳ/ᤌᤠᤱᤃᤧᤴ	थाङ्गे़त्	**उत्तर**
ᤗᤠᤱᤃᤧᤳ/ᤗᤠᤱᤃᤧᤴ	लाङ्गे़त्	**दक्षिण**

ᤂᤠᤏᤡ᤺ᤵ (खानिःप्) गन्ती

ᤌᤡᤵᤐᤠ	थिप्पा	**एकजना**
ᤏᤧᤵᤑᤢ᤹	ने़प्फु?	**दुईजना**
ᤛᤢᤶᤓᤢ᤹	सुम्भु?	**तीनजना**
ᤗᤡᤓᤢ᤹	लिभु?	**चारजना**

ᤁᤠ᤹ᤀᤡ (का?इ) साइनो

ᤌᤧᤒᤠ/ᤕᤢᤔᤠ	थेबा/युमा	**बाजे/बोजु**
ᤐᤠ/ᤔᤠ	पा/मा	**बाबु/आमा**
ᤋᤢᤶᤒᤠ/ᤔᤠ	तुम्बा/तुम्मा	**बडा/बडेमा**
ᤑᤅᤠ	फङा	**काका**
ᤛᤢᤔᤠ	सुमा	**काकी**
ᤁᤫᤠ	क्वा	**मामा/फुप्पा**
ᤏᤩᤠ	न्या	**माइजु/फुपु**
ᤑᤢ᤹	फु?	**दाजु**
ᤑᤢ᤹ᤍᤪᤧ	फु?द्रे	**भेना**
ᤏᤧᤴᤍᤪᤧ	ने़न्द्रे	**भाउजु**
ᤏᤧ᤹	ने़?	**दिदी**
ᤏᤢᤛᤠ᤹	नुसा?	**भाई/बहिनी**
ᤔᤧᤴᤇᤠ᤹	मे़न्छा?	**नाति/नातिनी**
ᤏᤢ᤺ᤵᤐᤠ/ᤏᤢ᤺ᤵᤔᤠ	नुःप्पा/नुःप्मा	**ससुरा/सासु**
ᤁᤢᤱᤒᤠ	कुङ्बा	**सालो, बहिनी ज्वाइँ (पुरुषले प्रयोग गर्ने)**
ᤀᤍᤧ᤺ᤰᤐᤠ/ᤔᤠ	अड़ेःक्पा/मा	**देवर/बुहारी**
ᤛᤨ᤹ᤔᤡ᤺ᤳ	सो?मिःत्	**सोल्टी, भाउजु**

ᤏᤡᤛᤠᤶᤜᤡᤶᤕᤢ ᤏᤧᤋᤱᤒᤠ, ᤑᤨ᤺ᤴᤈᤍᤰᤐᤠᤜᤠ,
बिद्यालय सम्बन्धित शब्दार्थहरू

ᤌᤠᤔᤡᤱ	थामिङ्	**विषयसूची**
ᤏᤡᤛᤠᤶᤜᤡᤶ	निसाम्हिम्	**बिद्यालय**
ᤏᤡᤇᤠᤶᤛᤠ	निछाम्सा	**बिद्यार्थी**
ᤕᤠᤰᤑᤠ	याक्फा	**कक्षा वा श्रेणी**
ᤛᤡᤰᤛᤠᤶᤒᤠ	सिक्साम्बा	**गुरु, शिक्षक**
ᤛᤡᤰᤛᤠᤶᤔᤠ	सिक्साम्मा	**गुरुआमा, शिक्षिका**
ᤛᤨ᤺ᤴ	सोःन्	**जाँच, परिक्षा**
ᤋᤱᤃᤧᤴᤛᤨ᤺ᤴ	तङ्गेन्सोःन्	**वार्षिक परिक्षा**
ᤆᤧᤃᤧᤛᤨ᤺ᤴ	चे़गे़सोःन्	**अर्धवार्षिक परिक्षा**
ᤋᤠᤴᤎᤠᤱᤛᤨ᤺ᤴ	तान्धाङ्सोःन्	**त्रैमासिक परिक्षा**
ᤛᤢᤜᤠᤱᤕᤢᤰ	सुहाङ्युक्	**कार्यालय**
ᤕᤢᤰᤛᤡᤱᤏᤡᤛᤠᤶᤜᤡᤶ	युक्सिङ्निसाम्हिम्	**प्राथमिक बिद्यालय**
ᤆᤶᤛᤡᤱᤏᤡᤛᤠᤶᤜᤡᤶ	चम्सिङ्निसाम्हिम्	**नि.मा. बिद्यालय**
ᤌᤠ᤺ᤱᤛᤡᤱᤏᤡᤛᤠᤶᤜᤡᤶ	थाःङ्सिङ्निसाम्हिम्	**माध्यमिक बिद्यालय**
ᤆᤶᤌᤠ᤺ᤱᤛᤡᤱᤏᤡᤛᤠᤶᤜᤡᤶ	चम्थाःङ्सिङ्निसाम्हिम्	**उच्च मा. बिद्यालय**
ᤕ᤺ᤰᤛᤨ᤺ᤴᤏᤡᤛᤠᤶᤜᤡᤶ	यःक्सोःन्निसाम्हिम्	**बहुमुखी बिद्यालय**
ᤜᤠᤱᤛᤡᤱᤏᤡᤛᤠᤶᤜᤡᤶ	हाङ्सिङ्निसाम्हिम्	**विश्व बिद्यालय**

उ᤻ᤕ९ (तक्पे) विराम चिन्ह

ग्ुट३ट	(.)	(,)	अल्प विराम
ॐ‸०उट	(;)	(;)	अर्ध विराम
३ट	(॥)	(।)	पूर्ण विराम
णी९०ऊँ९ढ९	(᥅)	(?)	प्रश्न चिन्ह
ड्डीफ़्टणी̃ढ९	(᥄)	(!)	विश्मयादिबोधक
ऊँपँ९०	(' ')	(' ')	उद्धरण चिन्ह
ध९ढ९,	(–)	(–)	निर्देशन चिन्ह
ट̃५ᤕ९,	(-)	(-)	संयोजक चिन्ह
इँटध	(=)	(=)	वियोजक चिन्ह
ऊँपँ९०	( )	( )	सानो कोष्ठ
धीपँ९०	{ }	{ }	मझौला कोष्ठ
गीपँ९०	[ ]	[ ]	ठूलो कोष्ठ

ᤋᤧᤛᤠᤰᤌᤧ ᤋᤠᤰᤑᤠᤶ व्यक्तिवाचक सर्वनाम

लिम्बू भाषामा जम्मा ११ व्यक्तिवाचक सर्वनाम हुन्छन् । तिनीहरू निम्न रहेका छन् ।

प्रथम पुरुष (First Person)

᥇, ᤀᤠᤅ᤻ᤃᤠ᤹   आङ्गा?   **म**
᥈, ᤀᤠᤴᤈᤡ᤹   आन्छि?   **हामी दुई (तिमीसँग)**
᥉, ᤀᤠᤴᤈᤡᤃᤧ   आन्छिगे़   **हामी दुई (तिमीसँग)**
᥊, ᤀᤠᤏᤡ᤹   आनि?   **हामी**
᥋, ᤀᤠᤏᤡᤃᤧ   आनिगे़   **हामी (तिमीसँग)**

द्वितीय पुरुष (Second Person)

᥌, ᤂᤧᤏᤧ᤹   खे़ने़?   **तिमी**
᥍, ᤂᤧᤴᤈᤡ᤹   खे़न्छि?   **तिमीहरू दुई**
᥎, ᤂᤧᤏᤡ᤹   खे़नि?   **तिमीहरू**

तृतीय पुरुष (Third Person)

᥏, ᤂᤢᤏᤧ᤹   खुने़?   **ऊ**
᥇᥆, ᤂᤢᤴᤈᤡ᤹   खुन्छि?   **उनीहरू दुई**
᥇᥇, ᤂᤢᤏᤡ᤹   खुनि?   **उनीहरू**

वचन अनुसार वाक्यमा व्यक्तिवाचक सर्वनामको प्रयोगः

एकवचन (Singular)

ᤀᤠᤱᤃᤠ᤹ ᤐᤧ᤺ᤰᤀᤧ॥	आङ्गा? पेःक्ए ॥	**म जान्छु ।**
ᤂᤧᤏᤧ᤹ ᤁᤧᤒᤧ᤺ᤰ॥	खे़ने़? के़बेःक् ॥	**तिमी जान्छौ ।**
ᤂᤢᤏᤧ᤹ ᤐᤧ᤺ᤰ॥	खुने़? पेःक् ॥	**ऊ जान्छ ।**

दुईवचन (Dual)

ᤀᤠᤴᤇᤡ᤹ ᤀᤠᤒᤡᤳᤇᤡ᤹॥	आन्छि? आबिच्छि? ॥	**हामी दुई जान्छौं । (समा.)**
ᤀᤠᤴᤇᤡᤃᤧ ᤐᤡᤳᤇᤡᤃᤧ᤹॥	आन्छिगे़ पित्छिगे़? ॥	**हामी दुई जान्छौं । (असमा.)**
ᤂᤧᤴᤇᤡ᤹ ᤁᤧᤒᤡᤳᤇᤡ᤹॥	खे़न्छि? के़बित्छि? ॥	**तिमी दुई जान्छौ ।**
ᤂᤢᤴᤇᤡ᤹ ᤐᤡᤳᤇᤡ᤹॥	खुन्छि? पित्छि? ॥	**उनीहरू दुई जान्छन् ।**

बहुवचन (Plural)

ᤀᤠᤏᤡ᤹ ᤀᤠᤒᤧ᤺ᤰ॥	आनि? आबेःक् ॥	**हामी जान्छौं । (समा.)**
ᤀᤠᤏᤡᤃᤧ ᤐᤧᤃᤡᤃᤧ᤹॥	आनिगे़ पे़गिगे़? ॥	**हामी जान्छौं । (असमा.)**
ᤂᤧᤏᤡ᤹ ᤁᤧᤒᤧᤃᤡ᤹॥	खे़नि? के़बेगि? ॥	**तिमीहरू जान्छौ ।**
ᤂᤧᤴᤜᤠ᤹ ᤔᤧᤒᤧ᤺ᤰ॥	खे़न्हा? मे़बेःक् ॥	**तिनीहरू जान्छन् ।**

***नोट : समा. = समावेशी, असमा.= असमावेशी जनाउँदछ ।**

सन्दर्भ सामग्री

१. चेम्जोङ, इमानसिंह, सम्पादन २०६७, **लिम्बू-नेपाली-अंङ्ग्रेजी शब्दकोश**, काठमाडौं: नेपाल प्रज्ञा–प्रतिष्ठान ।

२. कुरुम्बाङ, दिलेन्द्र सुब्बा, २००४, **लिम्बू वर्णमाला, काठमाडौं**: लिम्बू साहित्य विकास संस्था ।

३. कुरुम्बाङ, हर्कजङ, संकलन २००८, **नेपाली-लिम्बू शब्दकोश**, तेजेन्द्र कुरुम्बाङ ।

४. कुरुम्बाङ, हर्कजङ, २०१३, **आनिॽ पाःन,** युके: किरात याक्थुङ् चुम्लुङ ।

५. कुसङ् माङ्हुप्, २०६६, **निङ्वाफुॽ पाःन्जाक्,** सुनसरी: इसाई लिम्बू साहित्य संघ नेपाल ।

६. योङहाङ, खेल राज, संक. २०५२, **लिम्बू-नेपाली शब्दकोश,** काठमाडौं: लिम्बू भाषा साहित्य संस्कृति उत्थान प्रेमी ।